

تحقیق هفته

شماره: 407

(از 16 ثور الی 22 ثور 1402 هـ ش)

نگاهی به پیشینه و فرصت‌های بهبود روابط افغانستان-ترکمنستان

این نشریه هفته‌وار، تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان و منطقه است که به زبان‌های پشتو، دری، انگلیسی و عربی توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی تهیه و نشر می‌گردد.

آنچه درین شماره می خوانید:

- نگاه‌های به پیشینه و فرصت‌های بهبود روابط افغانستان-ترکمنستان 3
- مقدمه 3
- پیشینه روابط دوجانبه میان افغانستان و ترکمنستان 3
- الف) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره حکومت داکتر نجیب 4
- ب) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره حکومت مجاهدین 4
- ج) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره اول امارت اسلامی 5
- د) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره جمهوریت 5
- ه) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره دوم امارت اسلامی 6
- جایگاه ترکمنستان در سیاست خارجی افغانستان 6
- اهمیت افغانستان برای ترکمنستان 7
- فرصت‌های بهبود روابط دوجانبه 7
- نتیجه‌گیری 10
- پیشنهادات 11
- منابع و ماخذها 12

نگاهی به پیشینه و فرصت‌های بهبود روابط افغانستان-ترکمنستان

مقدمه

سرعت تحولات در عرصه نظام بین‌الملل و پدیده جهانی‌شدن و تشدید وابستگی‌های کشورها با همدیگر در سطح منطقه و جهان، مسؤولین روابط خارجی کشورها را ناچار می‌سازد که به منظور تحقق منافع ملی، همواره از جایگاه کشور خویش در نظام بین‌الملل ارزیابی به عمل آورند و راهبردها و راهکارهای مناسبی را تدوین کنند.

روابط افغانستان با کشورهای همسایه و منطقه در مرحله کنونی به ویژه با ترکمنستان از اهمیت خاصی برخوردار است چون بخش عمده روابط میان دو کشور را روابط اقتصادی و تجارتي تشکیل می‌دهد. هر چند افغانستان با ترکمنستان روابط رسمی دیرینه ندارد، چون ترکمنستان بعد از سال 1991 میلادی به عنوان یک واحد سیاسی مستقل، استقلال خود را از شوروی سابق کسب کرد؛ اما پیوندهای دیرینه تاریخی، دینی و فرهنگی امکانات گسترش و تحکیم مناسبات را در ابعاد گوناگون با محتوای تازه فراهم می‌کند.

ترکمنستان یکی از کشورهای مهم و سرشار از منابع طبیعی در آسیای میانه بوده و از سیاست خارجی "بی‌طرفی مثبت" برخوردار می‌باشد. این کشور پس از استقلال، سیاست بی‌طرفی را اتخاذ کرد که در سال 1995 میلادی در سازمان ملل متحد مورد تصویب قرار گرفت. بی‌طرفی یعنی این که از ورود در ائتلاف‌های نظامی و مداخله در امور داخلی کشورها خودداری می‌کند. از همین رو ترکمنستان در منازعات داخلی افغانستان در مقایسه با دیگر همسایه‌های این کشور کمترین نقش را داشته است.

از آنجایی که افغانستان کشوری محاط به خشکه است و از سوی دیگر در تلاش افزایش نقش خود در اتصال منطقوی است، در این تحلیل روابط با ترکمنستان به عنوان یکی از همسایگان مهم کشور با توجه به فرصت‌های بهبود روابط دوجانبه مورد بررسی قرار گرفته است.

پیشینه روابط دوجانبه میان افغانستان و ترکمنستان

ترکمنستان در سال ۱۹۲۴ میلادی به یکی از جمهوری‌های اتحاد شوروی تبدیل شد. اما بنابر مقاومت شدیدی که روس‌ها در ترکمنستان با آن مواجه شدند، دولت شوروی سیاست سخت‌گیرانه‌تری را در مقایسه با دیگر جمهوری‌های آسیای میانه در ترکمنستان روی دست گرفت. افغانستان با ترکمنستان تا سال‌های 1991 روابط دیپلماتیک نداشت، مبنی بر این که سیاست شوروی آن زمان چنین بود که جمهوری‌های وابسته به شوروی نمی‌توانستند آزادانه با کشورهای همسایه و منطقه روابط برقرار کنند.

روابط افغانستان با ترکمنستان پس از اعلام استقلال از شوروی سابق به چند دوره عمده تقسیم می‌شود، که عبارتند از:

الف) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره حکومت داکتر نجیب.

ب) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره حکومت مجاهدین.

ج) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره اول امارت اسلامی.

د) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره جمهوریت.

هـ) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره دوم امارت اسلامی.¹

الف) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره حکومت داکتر نجیب

ترکمنستان در سال 1991 میلادی استقلال خود را از شوروی سابق کسب کرد. حکومت وقت افغانستان در 22 دسامبر 1991 میلادی ترکمنستان را به عنوان یک کشور مستقل به رسمیت شناخت و روابط سیاسی و دیپلماتیک خود را با این کشور آغاز کرد. به همین جهت پروتکل تأسیس روابط دیپلماتیک میان عبدالوکیل، وزیر امور خارجه وقت افغانستان و قلی‌یف عبدالله وزیر امور خارجه وقت ترکمنستان در 21 فبروری 1992 میلادی به امضا رسید. روابط سیاسی و دیپلماتیک حکومت داکتر نجیب با کشور ترکمنستان تقریباً یک سال دوام کرد.

ب) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره حکومت مجاهدین

بعد از سقوط حکومت داکتر نجیب و پیروزی مجاهدین در افغانستان، علی‌رغم بی‌ثباتی‌ها و دگرگونی‌های پیاپی سیاسی در افغانستان، حکومت استاد برهان‌الدین ربانی تلاش داشت که با جمهوری‌های تازه استقلال یافته روابط سیاسی و دیپلماتیکی نیک داشته باشد، بناءً در جولای سال 1993 میلادی نخستین نماینده سیاسی خود را به سطح شارژدافیر به آن کشور معرفی کرد. با توافق افغانستان کشور ترکمنستان نیز قونسل‌گری‌های خود را در شهرهای هرات و مزارشریف افتتاح کرد. در ادامه روابط دو کشور، استاد برهان‌الدین ربانی رئیس جمهور وقت افغانستان به عشق آباد سفر کرد و مورد استقبال گرم مقامات کشور ترکمنستان قرار گرفت، سفر رئیس جمهور افغانستان به این کشور به نوعی موجب تقویت روابط دو کشور گردید.

¹ Available at:

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/120611/06/2012niegbours_afghan_turkmenistan_relationship

بعد از این که در افغانستان جنگ‌های داخلی آغاز گردید، کشور ترکمنستان بر مبنای سیاست بی‌طرفی از هیچ‌کدام از طرف‌های درگیر جنگ در افغانستان طرفداری نکرد.

ج) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره اول امارت اسلامی

در دوره اول امارت اسلامی، کشور ترکمنستان مبنی بر این که در سیاست خارجی خود بی‌طرفی مثبت را اتخاذ کرده بود، با حکومت وقت طالبان روابط نیک داشت. ترکمنستان در آن زمان به عنوان یک محل مطمئن برای مذاکرات سیاسی تمام طرف‌های درگیر در قضیه افغانستان مطرح شد، به گونه‌یی که نمایندگان ملل متحد و طالبان به همراه جبهه مخالف، در این کشور دوره‌های مذاکرات متعددی را برگزار کردند. با آن که حکومت طالبان از سوی شمار معدودی از دولت‌های جهان به رسمیت شناخته شده بود و بیشتر کشورهای جهان هیچ‌گونه رابطه دیپلماتیک با این حکومت نداشتند، ترکمنستان رابطه خوب دیپلماتیک با امارت اسلامی برقرار کرد.

طرح احداث خط لوله‌ی گاز ترکمنستان برای نخستین بار در دهه نود میلادی زمانی که طالبان در بخش‌های وسیعی از افغانستان حاکمیت داشتند، مطرح شد. در آن زمان دو شرکت نفت و گاز بین‌المللی؛ شرکت آمریکایی یونیکال و شرکت آرژانتینی بریداس، خواهان انتقال گاز ترکمنستان از مسیر افغانستان به پاکستان بودند. نماینده‌های طالبان نیز برای گفتگو با شرکت یونیکال در سال ۱۹۹۷ میلادی، سفری به آمریکا داشتند. اما با وجود همه تلاش‌های شرکت‌های بین‌المللی، و توافقات حاصله از سه جانب ترکمنستان، پاکستان و افغانستان آغاز کار این پروژه به تاخیر افتاد. رقابت‌ها و سیاست‌های منطقه‌یی منجر به ناکامی این برنامه شد.

د) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره جمهوریت

روابط افغانستان با ترکمنستان از ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۱ میلادی، به دلیل جنگ‌های داخلی در افغانستان و کم عمر بودن حکومت‌ها منحصر به روابط دیپلماتیک و سیاسی بود، اما روابط این دو کشور بعد از ۲۰۰۱ میلادی به ابعاد گوناگون گسترش یافت.

حادثه یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی که باعث سقوط امارت اسلامی در افغانستان گردید در عین حال موجب ایجاد دگرگونی‌های عمیق سیاسی کم‌سابقه در تاریخ افغانستان گردید. دولت ترکمنستان به رهبری رئیس‌جمهور وقت آن کشور، صفر مراد نیاززاف با وجود این که از سال ۱۹۹۵ میلادی سیاست بی‌طرفی را در سیاست خارجی خود اتخاذ کرده بود، تمایل چندانی به حضور امریکا در منطقه نداشت، اما آماده‌گی خود را برای ارسال کمک‌ها از طریق هوا و زمین پس از حمله امریکا به افغانستان اعلام کرد. بعد از تشکیل حکومت جدید در افغانستان، هر دو کشور سعی در گسترش روابط کردند. به همین دلیل روابط دو کشور به سطح سفیر

ارتقا یافت. حامد کرزی رئیس جمهور وقت افغانستان و دیگر مقامات بلند پایه دولتی، چندین بار سفرهای رسمی به ترکمنستان داشتند و چندین اعلامیه و موافقت نامه میان دو دولت به امضا رسید.

پروژه "تاپی" یکی از بزرگترین پروژه‌هایی بود که از مسیر افغانستان می‌گذرد و قبلاً میان ترکمنستان، افغانستان و پاکستان به امضا رسیده بود، با ورود هند این پروژه به یکی از عمده‌ترین طرح‌های اقتصادی برای افغانستان و منطقه تبدیل شد. اما به دلیل ناامنی‌ها این پروژه ناتمام ماند.^۲

ه) روابط افغانستان با ترکمنستان در دوره دوم امارت اسلامی

کشور ترکمنستان بر مبنای سیاست بی‌طرفی مثبت، پس از پیروزی امارت اسلامی، با وجود آن که روابط دپلماتیک با طالبان ندارد، اما مقامات این کشور از حکومت فعلی به رهبری طالبان در کابل دیدار کرده‌اند. بلندترین مقام ترکمنستانی، رشید مرادوف، وزیر خارجه این کشور بود که حدود دو ماه پس از پیروزی امارت اسلامی، با مقام‌های بلندرتبه امارت اسلامی، به شمول ملا محمد حسن آخوند، رئیس الوزرا و مولوی امیرخان متقی سرپرست وزارت خارجه در کابل در مورد پروژه تاپی و مسایل امنیتی گفتگو کردند.

پروژه انتقال گاز "تاپی" در سال ۱۳۹۶ خورشیدی در ولایت هرات افتتاح شد، اما کار در این خصوص به دلیل مشکلات امنیتی در افغانستان تا اکنون آغاز نشده است. امارت اسلامی به ترکمنستان اطمینان داده است که امنیت مسیر این پروژه را تأمین کرده و مشکلات دیگر در این خصوص را نیز حل خواهد کرد. در کنار این، پروژه انتقال برق از ترکمنستان به پاکستان که آن نیز از مسیر افغانستان می‌گذرد از مسایلی است که امارت اسلامی را به ترکمنستان نزدیک می‌سازد. ترکمنستان با استفاده از این لین، حدود ۱۰۰۰ میگاوات برق به پاکستان صادر می‌کند. با اجرای این پروژه، افغانستان بر علاوه حق ترانزیت، از برق آن مستفید می‌گردد. ترکمنستان پس از پیروزی طالبان و روی کار آمدن امارت اسلامی در افغانستان، به ارزش ۱.۲ میلیون دالر کمک‌های بشری را نیز به افغانستان فراهم کرده است که می‌توان آن را نشانه‌ی بهبود روابط این کشور با امارت اسلامی دانست.^۳

جایگاه ترکمنستان در سیاست خارجی افغانستان

افغانستان در گذر تاریخ و هویت فرهنگی خود متأثر از ساختار و بافت سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مناطق سه گانه آسیای مرکزی، خاورمیانه و جنوب آسیا می‌باشد. افغانستان در مناسبات منطقه‌یی، روابط با کشورهای همسایه و خصوصاً در گستره آسیای مرکزی جایگاه ویژه‌یی برای

^۲ تاریخ افغانستان در یک نگاه. به لینک ذیل مراجعه نمایید:

<https://herat.mfa.ir/portal/generalcategoryservices/12570>

^۳ احمدشاه عرفانیار. "ترکمنستان آماده است تا با حکومت جدید افغانستان کار کند". خبرگزاری پژواک. 5 اکتوبر 2021. آنلاین:

<https://pajhwok.com/fa/05/10/2021/turkmenistan-is-ready-to-work-with-the-new-afghan-government/>

ترکمنستان قائل است. ترکمنستان، حدوداً 800 کیلومتر مرز مشترک با افغانستان دارد. علاوه بر مناطق درهم تنیده مرزی - سرزمینی، حضور گروه‌هایی از ترکمن‌ها (هم‌تباران) در آن سوی مرز نیز از موضوع‌های مطرح در بستر مناسبات دو کشور به شمار می‌رود. محصور بودن هر دو کشور در خشکی (فقدان دسترسی مستقل به دریاهای آزاد) و ضرورت متنوع‌سازی مسیرهای تجاری و صادراتی، بویژه اهمیت صادرات گاز و راه اندازی مسیرهای انتقال آن به سوی بازارهای مصرف در جنوب آسیا برای ترکمنستان، و راه اندازی مسیرهای مبادلاتی جدید به سوی شمال و غرب (ورای ایران) برای افغانستان، وجه دیگر روابط این دو همسایه را تشکیل داده است.⁴

اهمیت افغانستان برای ترکمنستان

از خطوط اساسی سیاست خارجی ترکمنستان فهمیده می‌شود که این کشور، خواهان دوستی و همکاری با تمام کشورهای جهان بر پایه اصل عدم مداخله در امور دیگران می‌باشد. از طرف دیگر سیاست خارجی این کشور با بی‌طرفی مثبت استوار است. این دو ویژگی، درب روابط ترکمنستان را با سایر کشورها به ویژه کشورهای همسایه باز می‌کند.

افغانستان برای این کشور مهم پنداشته می‌شود، رفاه و امنیت افغانستان تأثیر به‌سزایی بر کشور ترکمنستان دارد. ترکمنستان جهت تأمین روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای جنوب آسیا به جغرافیای افغانستان نیاز دارد.

فرصت‌های بهبود روابط دوجانبه

الف) فرصت‌های سیاسی

سیاست خارجی در حقیقت تداوم سیاست داخلی است یا به عبارت دیگر سیاست داخلی فانوس سیاست خارجی در صحنه بین‌المللی با شیوه‌های متفاوت و در محیطی کاملاً متفاوت می‌باشد. در واقع نوع حکومت هرگونه که باشد (انتخابی یا غیرانتخابی) تعیین کننده نوع سیاست خارجی کشورها است. هیچ کشوری نمی‌تواند بدون سیاست خارجی، به حیات سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و... کشور ادامه دهد. هر کشور تلاش می‌کند با استفاده از ابزارهای سیاست خارجی خود، یعنی دیپلوماسی، ابزار اقتصادی، ابزارهای فرهنگی - تبلیغاتی و ابزارهای نظامی به منافع ملی خود دست یابد. تأمین منافع ملی توأم با حفظ استقلال کشور و تمامیت ارضی هدف اصلی سیاست خارجی کشورها است.

امارت اسلامی باورمند بر این است که دولت افغانستان سیاست خارجی خود را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی، تمامیت ارضی، عدم مداخله و حسن هم‌جواری و احترام متقابل تنظیم می‌کند، و اجازه نمی‌دهد که از

⁴ تمنا، فرامرز (1398)، حکمت و حکمروایی در سپهر سیاست خارجی افغانستان، کابل: انتشارات احراری.

خاک افغانستان و از آدرس این کشور کسی یا گروهی سوء استفاده نماید. از سوی دیگر امارت اسلامی تلاش بر این دارد که سیاست خارجی خود را با همه کشورهای جهان و در قدم نخست با کشورهای منطقه و کشورهای اسلامی برقرار کند.

افغانستان از سیاست بی طرفی ترکمنستان همیشه اعلام حمایت کرده و علاقمند روابط سیاسی-دیپلماتیک بوده است. امارت اسلامی تلاش های مضاعفی را جهت توسعه روابط دو جانبه در همه ابعاد با این کشور دارد. بعد از سقوط جمهوریت و پیروزی امارت اسلامی در افغانستان، ترکمنستان فعالیت های کنسولی خود را در ولایت های مزارشریف و هرات فعال نگه داشته و بر تداوم فعالیت های کنسولی و همکاری های گمرکی در این ولایت ها تأکید کرده است. ملاقات هایی که با سرکنسول ترکمنستان در 18 آگست 2021 میلادی صورت گرفت، تأکید بر همکاری ها و حسن همجواری دو طرف دارد.⁵

ب) فرصت اقتصادی - تجاری

افغانستان و ترکمنستان هر دو، عضو سازمان همکاری های اقتصادی (ایکو) و پروژه تاپی هستند، از سوی دیگر این دو کشور از موقعیت جغرافیایی و ترانزیتی خوبی برای رشد تجارت دو جانبه برخوردارند.

افغانستان به عنوان کشور محور در قلب آسیا در کنار داشتن منابع عظیم زیر زمینی، به جنوب آسیا و آب های آزاد نزدیک تر است و هم چنان به اذعان مقامات ترکمنستان نزدیک ترین راه برای صدور گاز این کشور به جنوب آسیا و بازارهای جهانی است. هر چند تلاش های گسترده برای استخراج منابع زیر زمینی افغانستان به ویژه در عرصه نفت و گاز صورت گرفته است؛ اما برخی ناامنی ها موجب شده است تا افغانستان نتواند به طور گسترده از این منابع استفاده کند.

ترکمنستان نیز از موقعیت استراتژیکی در منطقه و جهان برخوردار می باشد، مبنی بر این که این کشور در مسیر راه ابریشم قرار دارد، از سوی دیگر واقع شدن این کشور در ساحل دریای خزر مزیت دیگری برای کشور ترکمنستان است. همچنان بر اساس آمار سال ۲۰۱۹ میلادی این کشور از ذخایر سرشار گاز و نفت برخوردار بوده و چهارمین دارنده بزرگ منابع گاز طبیعی در جهان است.⁶

افغانستان با استفاده از این فرصت می تواند بخشی از مشکلات عدم دسترسی به دریای آزاد را از طریق ارتباط و تجارت دریایی با کشورهای حاشیه دریا خزر از طریق ترکمنستان رفع کند و هم چنان از این طریق

⁵ تمنا، فرامرز (1393)، سیاست خارجی افغانستان در سپهر همکاری های منطقه ای، کابل: انتشارات مرکز مطالعات استراتژیکی و زرات امور خارجه.

⁶ Eurasian Research Institute. "Turkmenistan-Russia Energy Cooperation in the Context of Natural Gas Trading" n.d. See online: <https://www.eurasian-research.org/publication/turkmenistan-russia-energy-cooperation-in-the-context-of-natural-gas-trading/>

تجارت با کشور آذربایجان با استفاده از این مسیر، با کشورهای اروپایی وصل شود. در عین حال کشور ترکمنستان راه ترانزیتی مناسبی برای افغانستان جهت اتصال افغانستان به قزاقستان و روسیه محسوب می‌شود.

در زمینه روابط تجاری دو جانبه افغانستان و ترکمنستان باید یادآور شد که بندرهای تورغون‌دی در هرات و آقینه در فاریاب مهمترین گذرگاه‌های کالای تجاری میان دو کشور هستند. از مسیر این بندرگاه‌ها افغانستان و ترکمنستان میتوانند کالاهای مورد نیاز دو طرف را وارد و صادر کنند. ترکمنستان یکی از کشورهایی است که بیشترین صادرات را در افغانستان در عرصه مواد سوخت و انرژی برق دارد. افغانستان با ترکمنستان تفاهم‌نامه‌هایی در بخش تجارت، انرژی و شبکه راه آهن داشته است. در صورت توسعه روابط دو کشور، افغانستان می‌تواند مسیر خوبی برای صدور انرژی برق ترکمنستان به جنوب آسیا که نیازمندی شدیدی به آن دارد، باشد. افغانستان و ترکمنستان که در سال 1992 به سازمان ایکو، که یک سازمان اقتصادی است، ملحق شدند، فلسفه وجودی این سازمان همکاری‌های منطقه‌ای می‌باشد، ترکمنستان از آدرس این سازمان به افغانستان در زمینه بازسازی کمک‌های زیادی نموده است.

افغانستان با ترکمنستان جهت همکاری و همگرایی منطقه‌ای تفاهم‌نامه خط لوله گازتاپی را نیز به امضا رسانیده است که به آغاز دهه نود میلادی بر می‌گردد، زمانی که شوروی سابق کنترل آن را در دست داشت. با فروپاشی شوروی سابق، ترکمنستان تلاش کرده تا برای رشد و توسعه اقتصادی گاز خود را به بازارهای جهانی صادر کند. به همین علت در سال 1998 میلادی طرحی جهت عبور خط لوله گاز این کشور از طریق افغانستان به پاکستان و سپس هندوستان از طریق شرکت یونیکال آمریکایی مورد بررسی قرار گرفت. این طرح به دلیل نبود امنیت و بروز جنگ‌های داخلی افغانستان به تعویق افتاد. مسیر این خط لوله 1735 کیلومتری از دولت‌آباد ترکمنستان شروع و با عبور از ولایت هرات تا قندهار امتداد می‌یابد و با عبور از کوپته و ملتان پاکستان به فاضیلکای هند می‌رسد. بیشترین طول این خط لوله از خاک افغانستان می‌گذرد.

افغانستان می‌تواند از این پروژه استفاده بهینه نماید، اما با تأسف این پروژه تاکنون عملی نشده است. یکی از عوامل آن دخالت کشورهای قدرت‌مند و همسایه در این زمینه بوده و دلیل عمده‌ی دیگر آن، نبود امنیت در افغانستان و تغییر رژیم‌های سیاسی در اجرای این امر مهم تلقی می‌شود، گرچند افغانستان چندین بار تفاهم‌نامه‌ها و نشست‌هایی در این مورد داشته است.⁷

ج) فرصت‌های فرهنگی - علمی

حضور در یک حوزه جغرافیایی از هزارن سال پیش، موجب ایجاد اشتراکات فراوان فرهنگی - تاریخی بین افغانستان و ترکمنستان شده است. با گذشت تحولات فراوان و عمیق سیاسی در دو طرف مرز افغانستان

⁷ سجادی، عبدالقیوم، (1397)، سیاست خارجی افغانستان، کابل: انتشارات دانشگاه خاتم النبیین.

و ترکمنستان، این اشتراکات هم‌چنان پا برجا است. به عبارت دیگر، نبود ثبات سیاسی در افغانستان و تحت سلطه بودن ترکمنستان به عنوان یکی از جمهوری‌های پانزده‌گانه شوروی سابق، نتوانسته است این اشتراکات را از بین ببرد. هرچند نمی‌توان منکر تأثیر فرهنگ روسی بر این کشور شد؛ اما وجهه فرهنگ ملی اسلامی در ترکمنستان هم‌چنان برجسته است. بر همین مبنی، مطابق قانون اساسی ترکمنستان در سال 1992 میلادی، آزادی اعتقادات دینی مجاز شمرده شده است.

در دوره حاکمیت شوروی سابق، روابط فرهنگی این دو کشور کم‌رنگ‌تر بود، مبنی بر اینکه سیاست شوروی آن زمان چنین بود که روابط فرهنگی و اسلامی را تضعیف کنند تا ارتباطات فرهنگی و اسلامی مشکلی برای شوروی ایجاد نکند. بعد از فروپاشی شوروی و اعلام استقلال کشورهای آسیای مرکزی به ویژه ترکمنستان، روابط فرهنگی افغانستان و ترکمنستان بیشتر و عمیق‌تر گردید. این گسترش به دلیل این بود که روابط فرهنگی - اجتماعی این دو کشور، یک روند طبیعی است و موضوع جدید نیست، بلکه هر دو کشور در یک حوزه تمدنی تعلق دارند و فقط مرزهای سیاسی جدید آنان را از هم جدا ساخته است.

بعد از اینکه ترکمنستان از شوروی سابق اعلام استقلال کرد، همواره تمایل به برقراری روابط فرهنگی با کشورهای همسایه در پهلوی سایر روابط موجود بود، مشکل امنیتی در افغانستان گاهی سد این امر شده بود. در کل ترکمنستان با افغانستان روابط نیک فرهنگی داشته و از اعطای بورسیه‌ها، تهیه کتاب به زبان ترکمنی، آموزش استادان ترکمن زبان افغانستان توسط استادان ترکمنستانی، همکاری‌های علمی فرهنگی پوهنتون جوزجان، مؤسسه تحصیلات عالی فاریاب و اکادمی علوم افغانستان را می‌توان نام گرفت.

ترکمنستان به عنوان داشتن سیاست خارجی بی‌طرفی مثبت می‌تواند از فرصت‌های مهیا شده در افغانستان در این زمینه روابط خوبتری برقرار کند. از سوی دیگر ترکمنستان در دوره حکومت جمهوری، یک سلسله نگرانی‌ها از حضور آمریکا در افغانستان داشت که این تشویش هم برای فعلاً مرفوع گردیده است. پس بستر مناسب برای روابط به ویژه روابط فرهنگی دو باره فراهم گردیده است.⁸

نتیجه‌گیری

در میان کشورهای همسایه، روابط افغانستان با ترکمنستان، علاوه بر اشتراکات تاریخی و فرهنگی و به ویژه با اتخاذ سیاست بی‌طرفی مثبت از سوی ترکمنستان در سال 1995 میلادی، روابط این کشور در مقایسه روابط افغانستان با دیگر کشورهای همسایه، از گستردگی، عمق، ثبات و استحکام خاصی برخوردار بوده است.

⁸ فرزاد رضایی بونش. "نگاه ترکمنستان به افغانستان، از تلاش برای اجرای تاپی تا میانجیگری در مذاکرات صلح" خبرگزاری فارس. 7 میزان 1392. آنلاین:

نگاهی به گذشته روابط دو کشور در قالب دو واحد سیاسی مستقل و وضعیت رو به بهبود فعلی روابط دو طرف، نوید آینده‌ی بهتری را در روابط دو کشور می‌دهد. ولی این مسئله به معنی نفی چالش و مشکل در روابط دو کشور نیست، هرچند این چالش‌ها عمده و بزرگ نیستند؛ اما قابل تأمل هستند و تلاش دولت‌های دو طرف را در زمینه رفع ریشه‌های این مشکلات در سطوح داخلی و هم‌چنین به صورت دوجانبه می‌طلبد.

سیاست خارجی دو کشور در اصول و اجراء هر چند متفاوت است؛ اما تأملی بر اصول سیاست خارجی افغانستان و استراتژی‌ی را که برای اجرای آن در پیش گرفته و همچنان نگاهی به اصول سیاست خارجی ترکمنستان ما را به این نتیجه می‌رساند که لزوماً این تفاوت به معنی تضاد و مخالفت نیست. به این معنی که ترکمنستان با اتخاذ سیاست بی‌طرفی مثبت، که افغانستان جزو اولین کشورهایی بود که آنرا به رسمیت شناخت، اگر دخالت مثبت در جریان‌ها و تحولات سیاسی افغانستان نداشته است، نقش منفی را نیز بازی نکرده است. این نکته نیز قابل یادآوری است که عدم دخالت مثبت در جریان‌ها و تحولات سیاسی افغانستان به معنی نداشتن، نقش مثبت در بازسازی افغانستان نیست؛ بلکه بیشتر دنبال کردن سیاست بی‌طرفی مثبت است. ترکمنستان همواره بعد از کسب استقلال خود با افغانستان همکار بوده و در احیا و بازسازی افغانستان در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی - تجاری و علمی - فرهنگی سهم بارزی داشته است. در حال حاضر نیز فرصت‌های متعدد سیاسی، اقتصادی، تجاری و علمی-فرهنگی وجود دارد که می‌تواند بستر مناسبی برای بهبود روابط دوجانبه افغانستان-ترکمنستان گردد.

پیشنهادات

- 1- سیاست خارجی کشور حلقه‌بندی یا حوزه‌بندی شود تا جایگاه کشورهای منطقه وضاحت بیشتری یابد و در روشنی آن روابط دو جانبه گسترش یابد.
- 2- در وضعیت کنونی که امنیت سرتاسری برقرار است، در عملی شدن پروژه‌ی تاپی توجه زیادتر صورت گیرد و در قناعت دادن کشورهای همسایه تلاش بیشتری صورت گیرد.
- 3- وزارت خارجه کشور برای استفاده بهینه از فرصت‌های موجود در استخدام دیپلمات‌های متعهد، متخصص و مُجرب توجه بیشتر مبذول دارد.
- 4- برای استفاده بهینه از موقعیت جغرافیایی و اقتصادی کشور، تحقیقات جدی‌تری نیاز است و هم‌چنان حکومت باید پالیسی‌های خود را بازنگری کند و در این مورد توجه بیشتری مبذول دارد.
- 5- امارت اسلامی با تدوین سیاست خارجی پویا، در راستای برقراری روابط با کشورهای منطقه و جهان و هم‌چنان حضور در سازمان‌های منطقوی و بین‌المللی تلاش نماید و در ازاله موانعی که در این راستا وجود دارد، سعی جدی‌تری کند. **پایان**

منابع و ماخذها

1. تمنا، فرامرز (1393)، سیاست خارجی افغانستان در سپهر همکاری های منطقه‌ای، کابل: انتشارات مرکز مطالعات استراتیژیک وزرات امور خارجه.
2. تمنا، فرامرز (1398)، حکمت و حکمروایی در سپهر سیاست خارجی افغانستان، کابل: انتشارات احراری.
3. سجادی، عبدالقیوم، (1397)، سیاست خارجی افغانستان، کابل: انتشارات دانشگاه خاتم النبیین.
4. احمدشاه عرفانیار. "ترکمنستان آماده است تا با حکومت جدید افغانستان کار کند". خبرگزاری پژواک. 5 اکتوبر 2021. آنلاین:
<https://pajhwok.com/fa/2021/10/05/turkmenistan-is-ready-to-work-with-the-new-afghan-government/>
5. روزنامه هشت صبح:
<https://8am.media/afghanistan-and-turkmenistan-following-the-expansion-of-economic-ties/>
6. بی بی سی فارسی:
https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2012/06/120611niegbours_afghan_turkmenistan_relationship
7. تاریخ افغانستان در یک نگاه. به لینک ذیل مراجعه نمایید:
<https://herat.mfa.ir/portal/generalcategoryservices/12570>
8. فرزاد رضانی بونش. "نگاه ترکمنستان به افغانستان، از تلاش برای اجرای تاپی تا میانجیگری در مذاکرات صلح" خبرگزاری فارس. 7 میزان 1392. آنلاین:
<https://www.farsnews.ir/printnews/13920706001421>
9. Eurasian Research Institute. "Turkmenistan-Russia Energy Cooperation in the Context of Natural Gas Trading" n.d. Available at:

<https://www.eurasian-research.org/publication/turkmenistan-russia-energy-cooperation-in-the-context-of-natural-gas-trading/>

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی یک نهاد مطالعاتی غیردولتی و غیرانتفاعی می‌باشد که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی در شهر کابل بنیان نهاده شده است. این مرکز از طریق پژوهش‌های دقیق و بی‌طرفانه خویش به منظور ارزیابی و غنای پالیسی‌ها در افغانستان و منطقه فعالیت می‌کند.

ارتباط با ما:

ایمیل: csrskabul@gmail.com info@csrskabul.com

وب سایت: www.csrskabul.net - www.csrskabul.com

تماس: +۹۳۷۸۰۶۱۸۰۰۰

www.csrskabul.com

info@csrskabul.com